

स्वामी विवेकानंद यांचे विचार आणि 21 व्या शतकातील युवक: एक अभ्यास

लेफ्ट.योगेश रा . टेकाडे,
सहाय्यक प्राध्यापक, सैन्य विज्ञान विभाग प्रमुख,
महात्मा ज्योतिबा फुले महाविद्यालय
बल्लारपूर, जिल्हा. चंद्रपूर. 442701
yogeshtekade@gmail.com

सारांश

स्वामी विवेकानंद यांचे विचार आजच्या 21 व्या शतकातील युवकांसाठी अत्यंत महत्त्वाचे आणि प्रेरणादायी आहेत. त्यांच्या तत्त्वज्ञानाने अनेक पिढ्यांना दिशा दिली आहे आणि त्यांचे विचार आजच्या युवकांचे भविष्य घडवण्यास मदत करू शकतात. स्वामी विवेकानंद यांचा एक प्रमुख विचार म्हणजे "उठ, जाग आणि लक्ष्य प्राप्त करा". युवकांचे भविष्य हे त्यांच्या विचार आणि कर्मावर अवलंबून असते. युवकांना आत्मविश्वासाची आणि आत्मनिर्भरतेची आवश्यकता आहे ज्यामुळे ते कुणावरही अवलंबून राहणार नाही. स्वामी विवेकानंद म्हणतात आत्मविश्वास वाढविण्यासाठी सतत शिक्षणे आणि स्वतःवर विश्वास असणे आवश्यक आहे. स्वामीजी च्या अनुसार युवकांना ताण, चिंतेपासून मुक्त होण्यासाठी योग आणि ध्यान करणे आवश्यक आहे. त्याच प्रमाणे शांती आणि संतुलन राखण्यासाठी समाधानी आणि धैर्यपूर्ण असणे अत्यंत महत्त्वाचे आहे. 21 व्या शतकातील युवक समाजातील वंचित घटकांच्या मदतीसाठी कार्य करणे आणि मानसिक संतुलन राखण्यास मदत करू शकतात. विद्यार्थ्यांमध्ये समानतेचे शिक्षण बदल सांगतांना विवेकानंद यांनी विद्यार्थ्यांना समानतेचे महत्त्व सांगितले आणि एकाच प्रकारे न्याय मिळावा आणि कोणत्याही प्रकारच्या भेदभावापासून मुक्त राहून ते समाजाच्या सर्वांगीण विकासात योगदान देऊ शकतात हे सांगितले. आज युवकांना समाजात सकारात्मक बदल घडवण्यासाठी स्वामी विवेकानंद यांच्या विचारांची आवश्यकता आहे. ज्यामुळे हे युवक सामूहिक समृद्धी आणि सामाजिक परिवर्तनाच्या दिशेने अग्रेसर होऊन इतरांना प्रेरित करतात.

बीज शब्द : स्वामी विवेकानंद, आत्मविश्वास, युवक, आत्मनिर्भर, योग, ध्यान, विद्यार्थी आणि शिक्षण

प्रस्तावना

स्वामी विवेकानंद हे भारतीय समाजातील एक अजरामर व्यक्तिमत्व आहेत. त्यांचे विचार केवळ त्यांच्या काळातच महत्त्वाचे नव्हते, तर आजच्या 21 व्या शतकातील युवकांसाठी देखील अत्यंत प्रेरणादायी आहेत. त्यांच्या विचारांचा आजच्या काळातील युवकांवर आज ही चांगलाच प्रभाव आहे. स्वामी विवेकानंद यांच्या विचारांचा अभ्यास करणे अत्यंत महत्त्वाचे आहे. स्वामीजींनी आपल्या छोट्याशा आयुष्यात भारतीय समाज आणि हिंदू समाजासाठी कार्य केले आहे. स्वामीजींनी आपल्या पूर्व आयुष्यात कलकत्ता येथे विद्यार्थी असतांना धर्माकडे प्रवृत्त झाले होते. त्यांची वृत्ति ही फार चिकित्सक होती. स्वामीजींनी श्रीरामकृष्ण परमहंस यांच्या कडे राहून धर्माचा अभ्यास केला. स्वामीजी युवा अवस्थे मध्ये असतांनाच आध्यात्माच्या मार्गावर गेले. त्यांचे संपूर्ण जीवन हे धर्म आणि युवकांच्या कल्याणासाठी घालवले.

स्वामी विवेकानंद हे भारतीय समाजातील एक अत्यंत प्रभावशाली आणि प्रेरणादायक व्यक्तिमत्व होते. त्यांचे विचार आणि कार्ये केवळ त्यांच्या काळापुरते मर्यादित नाहीत, तर आजच्या आधुनिक जगात देखील त्यांच्या विचारांची प्रासंगिकता आणि महत्त्व अधिकच वाढले आहे. स्वामी विवेकानंद यांनी आपले जीवन एक गहन उद्दीष्ट साध्य करण्यासाठी समर्पित केले आणि भारतीय समाजाच्या मानसिकतेत एक नवा दृष्टिकोन निर्माण केला. त्यांच्या विचारांमध्ये आत्मविश्वास, संघर्ष, समाजसेवा, मानसिक आणि शारीरिक स्वास्थ्य, तसेच उच्च शिक्षा आणि जागतिक दृष्टीकोन यांचा समावेश आहे.

21 व्या शतकातील युवक हे एक अत्यंत वेगाने बदलणाऱ्या आणि प्रगतीशील युगात जन्मलेले आहेत. तंत्रज्ञान, जागतिकीकरण, आणि सामाजिक बदल यामुळे या पिढीला अनेक नवीन संधी आणि आव्हानांची साथ मिळाली आहे. तथापि, या पिढीला आजही मानसिक ताण, आत्मविश्वासाच्या कमतरतेची भावना, आणि जीवनाच्या मूल्यांबद्दलचं अस्पष्टता यासारख्या समस्यांचा सामना करावा लागतो. अशा परिस्थितीत, स्वामी विवेकानंद यांचे विचार एक चांगल्या मार्गदर्शकाची भूमिका पार करतात.

या अभ्यासात स्वामी विवेकानंद यांच्या विचारांचे आजच्या युवकांवर होणारे प्रभाव आणि त्यांचे जीवनशैलीतील महत्त्व विश्लेषित केले जाईल. त्यांच्या शिकवणीतील विविध घटक, जसे की आत्मविश्वास, धैर्य, समाजसेवा, शारीरिक आणि मानसिक स्वास्थ्य, आणि शिक्षण यांची समर्पकता 21 व्या शतकातील युवकांच्या जीवनाशी कशी जुळते, यावर चर्चा केली जाईल. याचा उद्देश युवकांना एक सशक्त, सक्षम, आणि दृष्टीकोनाने समृद्ध जीवन जगण्यासाठी प्रेरणा देणे आहे.

स्वामी विवेकानंद यांचे विचार हे एक दीर्घकालीन धरोहर आहेत, जे आजच्या पिढीसाठी एक अत्यंत प्रभावी साधन म्हणून कार्य करू शकतात. त्यांच्या विचारांचे आंतरिक विचार आणि त्यांची कार्ये हे युवकांना अधिक सशक्त, सामाजिकदृष्ट्या जाणीवपूर्ण, आणि मानसिकदृष्ट्या सक्षम बनवू शकतात. स्वामिजींनी युवकांना उद्देशून विविध विषयावर मार्गदर्शन केले, ज्यात प्रामुख्याने युवक आणि आत्मविश्वास, आत्मनिर्भरता, मानसिक आरोग्य, आध्यात्मिक, समाजसेवा आणि शिक्षण यांचा प्रामुख्याने समावेश होतो.

युवक आणि आत्मविश्वास व आत्मनिर्भरता:

स्वामी विवेकानंद यांचा एक प्रमुख विचार म्हणजे "उठ, जाग आणि लक्ष्य प्राप्त करा". ते नेहमीच म्हणत, "तुम्ही जे ठरवले, ते तुम्ही करू शकता." स्वामीजींच्या मते आजच्या युवकांना आत्मविश्वासाची आणि आत्मनिर्भरतेची आवश्यकता आहे. 21 व्या शतकातील युवकांना, जे एकाच वेळी अनेक गोष्टी शिकत आहेत आणि स्पर्धेत भाग घेत आहेत, त्यांचा आत्मविश्वास आणि धैर्य यावर विश्वास ठेवण्याची गरज आहे. आज 21 व्या शतकातील युवक आत्मनिर्भर बनण्यासाठी विवेकानंदांच्या शिकवणीचा उपयोग करून, ते आपल्या जीवनातील मोठ्या उद्दिष्टांसाठी प्रयत्न करून स्वावलंबी होऊ शकतात. स्वामी विवेकानंद यांचा विश्वास होता की, प्रत्येक व्यक्तीने त्याच्या अंतर्गत शक्तीवर त्याने विश्वास ठेवला पाहिजे. त्यांच्या विचारांमध्ये आत्मविश्वास आणि आत्मनिर्भरतेला महत्त्वाचे स्थान आहे. स्वामी विवेकानंद यांचे विचार युवकांना आत्मविश्वास वाढविण्यासाठी महत्त्वपूर्ण आहेत. आजच्या स्पर्धात्मक जगात, अनेक युवक ताण-तणाव आणि मानसिक दबावामुळे आपल्या क्षमतांचा पूर्णपणे वापर करू शकत नाहीत. स्वामी विवेकानंद यांनी आपल्या शिकवणीत युवकांना आत्मविश्वासाचे महत्त्व स्पष्टपणे सांगितले आहे.

आत्मविश्वासाच्या वाढीसाठी विवेकानंदांचे मार्गदर्शन:

- **स्वतःवर विश्वास ठेवा:** स्वामी विवेकानंद यांनी नेहमीच सांगितले की प्रत्येक व्यक्तीला आपली क्षमता ओळखून, त्या आधारावर जगाला आपले कार्य दाखवायचे आहे.
- **सतत शिकणे आणि सुधारणा:** आत्मविश्वास फक्त विचारांवर आधारित नसून, तो योग्य शिक्षण, ज्ञान, आणि कौशल्यांच्या नियमित साधनेसह वाढतो.

आत्मनिर्भरता:

स्वामी विवेकानंद यांचा एक विचार होता –"स्वतःवर अवलंबून रहा, इतरांवर नाही."त्यांच्या या विचारातून आत्मनिर्भरतेचा संदेश स्पष्ट होतो. त्यांनी नेहमीच सांगितले की, प्रत्येक व्यक्तीला आपल्या कष्टांनी, समर्पणाने आणि इतरांवर अवलंबून न राहता स्वतःच्या कार्याने यश मिळवायचं असतं.आत्मनिर्भरता म्हणजे फक्त आर्थिक स्वावलंबन नाही, तर त्या मध्ये मानसिक, शारीरिक, आणि आध्यात्मिकदृष्ट्या स्वावलंबन असावा लागतो. स्वामी विवेकानंद यांनी समाजाचे कल्याण साधण्यासाठी प्रत्येक व्यक्तीला आत्मनिर्भर होण्याचा सल्ला दिला.

आत्मनिर्भरतेच्या मार्गदर्शनाचे घटक:

- **शारीरिक आणि मानसिक स्वावलंबन:** स्वामी विवेकानंद यांचा विश्वास होता की, आत्मनिर्भरता साधण्यासाठी शारीरिक आणि मानसिक स्वास्थ्य आवश्यक आहे. नियमित व्यायाम, ध्यान आणि एकाग्रता साधनाचे महत्त्व त्यांनी सांगितले.
- **समाजसेवा:** आत्मनिर्भरता फक्त व्यक्तिगत स्तरावर नाही, तर समाजाच्या कल्याणासाठी कार्य करण्यावर आधारित आहे. युवकांना समाजाच्या सुधारणा आणि विकासासाठी कार्य करण्याची गरज आहे.
- **कौशल्य आणि शैक्षणिक स्वावलंबन:** आजच्या युवकांसाठी विविध क्षेत्रात कौशल्य मिळवणे अत्यंत महत्त्वाचे आहे. शिक्षणानेच आत्मनिर्भरता येते.

युवक आणि मानसिक आरोग्य:

स्वामी विवेकानंद नेहमी म्हणत की युवकांसाठी मानसिक आरोग्यासाठी, शरीर आणि मनाचे संतुलन राखणे अत्यंत महत्त्वाचे आहे. आजच्या जलद गतीच्या आणि ताणतणावपूर्ण जीवनात मानसिक आरोग्य राखणे अत्यंत महत्त्वाचे आहे. त्यांनी ध्यान आणि साधना यावर भर दिला, ज्यामुळे माणसाला मानसिक शांतता आणि समज मिळतो.आजच्या युवकांना योग, ध्यान आणि मानसिक संतुलन यावर अधिक भर देणे आवश्यक आहे, कारण मानसिक ताण आणि असंतोष युवकांच्या जीवनात मोठा आव्हान ठरू शकतो.स्वामी विवेकानंद यांच्या शिकवणीमध्ये आध्यात्मिक आणि मानसिक संतुलन याला महत्त्वपूर्ण स्थान आहे. त्यांचे विचार आजच्या 21 व्या शतकातील युवकांसाठी अत्यंत प्रासंगिक आहेत, कारण आजच्या युवकांना मानसिक ताण, तणाव, आणि आध्यात्मिकदृष्ट्या खूपच व्यग्र जीवनाचा सामना करावा लागतो. स्वामी विवेकानंद

यांच्या शिकवणींमध्ये आध्यात्मिकता आणि मानसिक संतुलन यांचा समावेश जीवनाच्या सर्वांगीण विकासासाठी अत्यंत आवश्यक ठरतो.

स्वामी विवेकानंद यांचे मानसिक संतुलनाचे तत्त्व:

- **योग आणि ध्यान:** स्वामी विवेकानंद यांनी योग आणि ध्यान यांचे महत्त्व नेहमीच सांगितले. ते म्हणत, "मनाला शांत ठेवण्यासाठी आणि शारीरिक सामर्थ्य वाढवण्यासाठी योग हे सर्वात प्रभावी साधन आहे."
- **समाधान आणि धैर्य:** शांती आणि संतुलन राखण्यासाठी समाधानी आणि धैर्यपूर्ण असणे अत्यंत महत्त्वाचे आहे मानसिक. स्वामी विवेकानंद यांचे हे विचार युवकांना शिकवतात की कोणत्याही परिस्थितीत मानसिक संतुलन राखावे.
- **सकारात्मक विचार:** स्वामी विवेकानंद यांचा असा विश्वास होता की, सकारात्मक विचार आणि सकारात्मक दृष्टिकोन जीवनातील प्रत्येक आव्हानाचा सामना करण्यासाठी महत्त्वपूर्ण आहेत. त्यांचे तत्त्वज्ञान आजच्या युवकांना संकटांच्या काळात मानसिक स्थिरता आणि सामर्थ्य प्राप्त करण्यात मदत करू शकते.

युवक आणि आध्यात्मिक संतुलन:

स्वामी विवेकानंद यांचा विश्वास होता की प्रत्येक युवा मध्ये दिव्य शक्ती आहे, आणि ती शक्ती त्यांच्या आध्यात्मिक साधनेद्वारे जागृत केली जाऊ शकते. त्यानुसार, युवकांच्या जीवनाचा मुख्य उद्दिष्ट आत्मज्ञान प्राप्त करणे आणि आत्म-आधारित जीवन जगणे हे आहे. त्यांनी हेही सांगितले की, युवकांना आपल्या आंतरिक शक्तीवर विश्वास ठेवून, त्यात लपलेले सामर्थ्य ओळखून आपला मार्ग सापडावा लागतो.

स्वामी विवेकानंद यांचे आध्यात्मिक शिकवणीचे मुख्य मुद्दे:

- **आत्मज्ञान आणि ध्यान:** स्वामी विवेकानंद यांचे असे मानणे होते की ध्यान आणि साधना केल्याने मानसिक शांती प्राप्त होऊ शकते आणि व्यक्ती आपल्या उच्चतम स्वरूपात विकसित होऊ शकतो.
- **आध्यात्मिक साधना:** ते नेहमीच सांगत असत की एकमेकांशी व्यावहारिक दृष्टिकोनातून जोडले गेलेले असले तरी, प्रत्येक व्यक्तीला स्वतःचा आध्यात्मिक मार्ग शोधायला हवा.

- **ईश्वरावर विश्वास:** स्वामी विवेकानंद यांचा विश्वास होता की प्रत्येक व्यक्तीला ईश्वराच्या अस्तित्वावर विश्वास ठेवून जीवनाला उच्च उद्दिष्ट दिले पाहिजे.

युवक आणि समाजसेवा:

स्वामी विवेकानंद नेहमीच समाजाच्या कल्याणासाठी काम करण्याचे महत्त्व सांगत. "आपण कसे जगतो, ते महत्त्वाचे आहे" असे ते म्हणत. त्यांचा दृष्टिकोन होता की प्रत्येक व्यक्तीला समाजाच्या सेवा करण्याची जबाबदारी आहे. 21 व्या शतकातील युवकांना आता केवळ स्वतःसाठी काम करण्याऐवजी समाजाच्या विकासासाठी कार्य करण्याची गरज आहे. भविष्यात युवा पिढीला समाजसेवा, पर्यावरण रक्षण, आणि समाजातील वंचित वर्गासाठी कार्य करणारी दृष्टिकोन स्वीकारावी लागेल. हेच त्यांचं भविष्य उज्ज्वल बनवेल. स्वामी विवेकानंद यांनी नेहमीच सांगितले की, युवक हे राष्ट्राच्या भविष्यातील आधारस्तंभ असतात. ते म्हणत, "आत्मनिर्भर बनण्यासाठी आणि समाजातील वंचित घटकांपर्यंत पोहोचण्यासाठी युवकांना सक्रियपणे समाजसेवेच्या क्षेत्रात उतरायला पाहिजे." त्यांचे विचार हे युवकांना प्रेरित करतात की ते केवळ स्वतःच्या कल्याणासाठीच नाही, तर समाजाच्या कल्याणासाठी देखील कार्य करावं. स्वामी विवेकानंद यांचे एक प्रसिद्ध वाक्य आहे. "तुम्ही समाजासाठी काय करीत आहात हे महत्त्वाचं आहे, इतरांच्या कल्याणासाठीच तुमचे जीवन आहे."

समाजसेवेसाठी स्वामी विवेकानंद यांचे मार्गदर्शन:

- **दीन-दुःखींच्या सेवा:** स्वामी विवेकानंद यांचा विश्वास होता की, "आपण इतरांच्या मदतीला हजर होऊनच खरं आध्यात्मिक कार्य करतो." युवकांना समाजातील गरीब, वंचित, शोषित लोकांच्या मदतीसाठी काम करण्याचे आवाहन त्यांनी केले.
- **शक्तिशाली राष्ट्र निर्मिती:** त्यांनी समाजातील प्रत्येक घटकाला शिक्षण, पोषण, आणि सन्मान दिला पाहिजे, ज्यामुळे देश शक्तिशाली होईल. युवकांना समाजसेवेत भाग घेतल्यामुळे ते आपले राष्ट्र सशक्त करतात.
- **समाजातील असमानतेविरुद्ध लढा:** स्वामी विवेकानंदांनी अस्पृश्यता, जातीवाद, आणि भेदभाव यांवर प्रचंड विरोध केला. ते समाजातील असमानतेविरुद्ध लढण्याचा आग्रह करत.

युवक आणि समाजसेवायाचा संबंध असा की, जर युवक आज समाजाची सेवा करत असतील, तर ते फक्त आजचं समाज बदलत नाहीत, तर भविष्यासाठी एक सशक्त आणि समृद्ध राष्ट्र निर्माण करतात.

युवक आणि शिक्षण:

स्वामी विवेकानंद यांनी शिक्षणाचे महत्त्व नेहमीच सांगितले. त्यांच्यानुसार, "शिक्षण म्हणजे जीवनाची शुद्धता." त्यांनी ज्ञान प्राप्तीला सर्वोच्च स्थान दिले. स्वामी विवेकानंद शिक्षणाला खूप महत्त्व देत. त्यांचे शिक्षणाविषयीचे विचार खूप गहन आणि व्यापक होते. त्यांचा मान्यताप्राप्त दृष्टिकोन असा होता की, शिक्षण केवळ पुस्तकी ज्ञान आणि ज्ञान मिळवणे नाही, तर व्यक्तिमत्त्वाचा विकास करणे आणि आत्मविश्वास निर्माण करणे आवश्यक आहे. 21 व्या शतकातील युवकांना आपल्या शिक्षणाचा सखोल वापर करून, विविध क्षेत्रांमध्ये आंतरराष्ट्रीय स्तरावर यश मिळवता येईल. तंत्रज्ञान, विज्ञान, आणि व्यवसाय क्षेत्रात त्यांचे मोठे योगदान होऊ शकते.

स्वामी विवेकानंद यांनी शिक्षणाच्या खऱ्या स्वरूपाबद्दल सांगितले की, "शिक्षण म्हणजे केवळ ज्ञान मिळवणे नाही, तर जीवनाची सत्यता ओळखणे आहे." त्यांच्या मते, शिक्षण हे एक साधन आहे जे युवकांना जीवनाच्या खऱ्या उद्दिष्टांपर्यंत पोहोचवते. ते सांगत, "शिक्षणाचा मुख्य उद्दिष्ट माणसाच्या अंतर्गत शक्तीला जागृत करणे आहे."

आजच्या युवकांसाठी शिक्षणाचे महत्त्व:

स्वामी विवेकानंद यांचे विचार 21 व्या शतकातील युवकांसाठी अत्यंत महत्त्वाचे आहेत, कारण आजचा काळ स्पर्धेचा आहे. प्रत्येकाला केवळपुस्तकी ज्ञान नव्हे, तर सामाजिक आणि मानसिक परिपक्वतादेखील आवश्यक आहे. त्यांना विचार, निर्णय घेणे, धाडस, आणि मानसिक स्थिरता यावर शिकवण दिली पाहिजे.

- **आध्यात्मिक शिक्षण आणि मानसिक शक्ती:** स्वामी विवेकानंद यांचे शिक्षण केवळ बौद्धिक नाही, तर आध्यात्मिक देखील होते. त्यांच्या मते, आपली अंतर्गत शक्ती ओळखून, जीवनाचे उद्दिष्ट साधता येते. या दृष्टिकोनातून, आजच्या युवकांना त्यांचे विचार जीवनासाठी प्रामाणिक, स्थिर, आणि सशक्त बनवण्याची प्रेरणा देतात.
- **नैतिक शिक्षण:** स्वामी विवेकानंद शिक्षणाला नैतिकता आणि तत्त्वज्ञानासोबत जोडले होते. त्यांचा विश्वास होता की, योग्य आणि नैतिक शिक्षण केल्याने समाजात योग्य मूल्यांची रुबाव होईल.

युवक आणि आत्मविश्वास, आत्मनिर्भरता, मानसिक आरोग्य, आध्यात्मिक, समाजसेवा आणि शिक्षण

निष्कर्ष:

स्वामी विवेकानंद यांचे विचार 21 व्या शतकातील युवकांसाठी अत्यंत महत्त्वाचे आहेत, कारण त्यांच्या दृष्टिकोनातून युवकांचा संबंध हा प्रामुख्याने आत्मविश्वास, आत्मनिर्भरता, मानसिक आरोग्य, आध्यात्म, समाजसेवा आणि शिक्षण यावर आधारित आहे. आत्मविश्वास आणि आत्मनिर्भरतेच्या माध्यमातून युवक केवळ स्वतःच्या यशाची वाट तयार करू शकतात, तर ते आपल्या समाजाचा विकास देखील करू शकतात. आजच्या युवकांना जे अत्यधिक ताण आणि मानसिक संकटांचा सामना करत आहेत, त्यांना स्वामी विवेकानंदांच्या विचारांचा आधार घेऊन आपल्या मानसिक आरोग्य आणि आध्यात्मिक संतुलनाचा शोध घ्यावा लागेल. त्यांच्या शिकवणीने, युवकांना आध्यात्मिक दृष्टिकोनातून जीवनाच्या सर्व अडचणींवर विजय मिळवता येईल. युवकांनी स्वामी विवेकानंद यांचे विचार आत्मसात करून समाजाच्या हितासाठी आणि विकासासाठी कार्य करणे आवश्यक आहे. स्वामी विवेकानंद यांच्या मते शिक्षण हे आधुनिक युवकांसाठी एक मार्गदर्शक म्हणून कार्य करते. आजच्या युवकांना केवळ पुस्तकी ज्ञान न मिळवता, त्यांना समाजातील बदल घडवण्यासाठी, मानसिक स्थिरता आणि आध्यात्मिकता कशी वाढवता येईल यावर विचार करणे आवश्यक आहे. अशाप्रकारे, स्वामी विवेकानंद यांच्या विचारांनी 21 व्या शतकातील युवकांचे भविष्य अधिक स्थिर, संतुलित आणि आत्मविश्वासाने भरलेले असणार. स्वामी विवेकानंदांच्या मते हेच युवक पुढे सामूहिक समृद्धी आणि सामाजिक परिवर्तनाच्या दिशेने अग्रेसर होऊन इतरांना प्रेरित करणार.

संदर्भ ग्रंथ

1. स्वामी शिवतत्वानंद, स्वामी वयोमरूपानंद, “स्वामी विवेकानंद ग्रंथावली खंड सात”, रामकृष्ण मठ, नागपूर, १९९५.
2. दास, शिशिर कुमार (1991), “भारतीय साहित्य का इतिहास: 1800-1910, पश्चिमी प्रभाव: भारतीय प्रतिक्रिया”, साहित्य अकादमी.
3. शैक्षणिक तत्त्वज्ञानाची रूपरेषा : ग.वि.अकोलकर
4. शैक्षणिक तत्त्वज्ञान व शैक्षणिक समाजशास्त्र : डॉ.म.बा.कुंडले

5. अनुपमानंद, स्वामी (२०१३) स्वामी विवेकानंद आणि मूल्य शिक्षण, माइलस्टोन शिक्षण आढावा, वर्ष ०४, क्रमांक १, एप्रिल २०१३, पृष्ठ १४-१५.
6. स्वामी विवेकानंद ते आचार्य विनोबा- प्राचार्य रा.तू.भगत
7. स्वामी विवेकानंद: साहित्यिक चरित्र. के आर बानू
8. Swami Vivekananda sampurnkary, khand 3, edition seven kalkata.
9. “स्वामी विवेकानंदांचा भारतातील तरुणांसाठी सामाजिक सेवेचा संदेश”, उद्धृत दिनांक २७/०१/२०१२,
10. <http://rbalu.wordpress.com/2011/02/12/swami-vivekananda-%E2%80%99s-message-of-social-service-for-the-youth-of-india/>
11. गीतेची सामाजिक भूमिका कसे आणि का : सत्य पी अग्रवाल
12. <https://bahavidh.com/marathipratham/23404>
13. <https://pudhari.news/swami-vivekananda-jayanti>
14. <https://pib.gov.in/newsite/PrintRelease.aspx?relid=114503>
15. <https://cihs.blog/2023/01/12/swami-vivekananda-an-eternal-youth-icon/>
16. <https://www.evivek.com/Encyc/2022/8/5/Swami-Vivekananda-had-a-great-influence-on-India-s-freedom-struggle.html>